

Bibliografia

KSIĄŻKI EKONOMICZNO-ROLNICZE

BĘDZIK B.: Kapitał społeczny w gminach wiejskich. W kierunku społeczeństwa obywatelskiego. – Wyd. Uczelniane Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, Szczecin 2019, 328 s.

Dotychczasowe czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego tracą siłę sprawczą, co oznacza że jednym z generatorów postępu ekonomicznego w perspektywie najbliższych lat może stać się kapitał społeczny. Jest to pojęcie złożone, wielowymiarowe, niejednorodne, często opisywane teoretycznie, a słabo zbadane empirycznie. Autorka monografii podjęła badania, których celem była kompleksowa ocena kapitału społecznego i uwarunkowań jego rozwoju w gminach wiejskich województwa zachodniopomorskiego. Kwestionariusz ankietowy objął ponad 2400 respondentów, a analiza otrzymanych wywiadów pozwoliła na weryfikację głównej hipotezy badawczej i hipotez częściowych. W pierwszym rozdziale autorka przedstawiła przegląd definicji kapitału społecznego, genezę pojęcia i jego istoty. W rozdziale drugim scharakteryzowała koncepcję społeczeństwa obywatelskiego oraz diagnozę i ocenę jego kondycji w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. W kolejnej części sformułowała problemy i hipotezy badawcze, a podstawowa polega na stwierdzeniu, że kapitał społeczny jest zróżnicowany przestrzennie w zależności od szeregu cech społeczno-ekonomicznych (wiek, płeć, wykształcenie, dochody, sytuacja zawodowa). Następnie autorka scharakteryzowała profil badanej społeczności, poziom i jakość poszczególnych komponentów kapitału społecznego, tj. partycypacji, zaufania i zaangażowania. Rozdział kolejny zawiera analizę kapitału społecznego oraz zbudowany model równań strukturalnych weryfikujący oddziaływanie różnych czynników na komponenty kapitału społecznego i w konsekwencji na sam kapitał. Część ostatnia prezentuje analizę przeprowadzoną z wykorzystaniem syntetycznego wskaźnika rozwoju społeczno-gospodarczego Hellwiga, ukierunkowaną na weryfikację zależności między rozwojem określonym w różnych proponowanych wymiarach a zasobami kapitału społecznego, jakimi dysponują poszczególne gminy. (M.M.)

BLĄD M.: Sto lat reform agrarnych w Polsce. – IRWiR PAN, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2019, 279 s.

Reformy agrarne są zjawiskiem złożonym, wielowątkowym, zachodzącym współzależnie w sferze gospodarczej, politycznej i społecznej. Czynniki społeczno-polityczne jak np. głód ziemi, bieda wśród przeludnionej społeczności, określony system polityczny są najważniejszymi elementami inicjującymi reformy. Wpisując się niejako w obchody stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości, autorka monografii dokonała w interdyscyplinarny sposób analizy i charakterystyki reform agrarnych, które miały miejsce w ciągu lat 1918-2018. Przekształcenia zachodzące w II RP, w PRL i w III RP miały wielkie znaczenie dla funkcjonowania rolnictwa, sytuacji bytowej rodzin chłopskich i rozwoju gospodarki. W dwóch pierwszych okresach autorka skoncentrowała się na parcelacji gospodarstw większej własności na rzecz gospodarstw chłopskich, a w trzecim na przekształceniach państwowych gospodarstw rolnych. Reformy scharakteryzowała na tle powiązań instytucjonalnych, takich jak przepisy prawne, reguły polityczne, organizacje, wzory zachowań społecznych i ludzkie reakcje. Mimo że badane procesy zachodziły w odmiennych sytuacjach ustrojowo-politycznych i miały własną specyfikę, odnalazła łączące je czynniki wspólne oraz podkreśliła różnice. W pracy wykorzystała źródła takie jak ustawy, rozporządzenia, stenogramy sejmowe, dane statystyczne, relacje świadków, pamiętniki. Dzięki temu uzyskała wszechstronny obraz przygotowania, realizacji i skutków reform, co wyróżnia monografię na tle typowych analiz ekonomicznych, które z reguły koncentrują się na skutkach efektywnościowych. (M.M.)

KRAKOWIAK-BAL A.: Zrównoważona konkurencyjność obszarów wiejskich w województwie małopolskim. Ujęcie wielokryterialne. – Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2019, 203 s.

Budowa konkurencyjności obszarów wiejskich, zwłaszcza w świetle założeń zrównoważonego rozwoju, jest współczesnym wyzwaniem teoretycznym i praktycznym. Proces rozwoju obszarów wiejskich jest wypadkową takich czynników jak zasoby środowiskowe, kapitał ludzki, dziedzictwo kulturowe, warunkowania mikro- i makroekonomiczne, dostępność usług i instytucji, infrastruktura techniczna. Musi uwzględniać także wyzwania zrównoważonego rozwoju oraz inteligentnego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu. Gminy wiejskie dążą do podnoszenia swojej konkurencyjności wobec inwestorów i dysponentów środków finansowych, przyjezdnych i mieszkańców. Do kształtowania przewagi konkurencyjnej muszą poszukiwać wewnętrznych zasobów aktywizujących potencjał określonych terytoriów, np. walory środowiskowe, innowacyjność, zarządzanie wiedzą. Głównym celem monografii jest zdefiniowanie i ocena zrównoważonej konkurencyjności obszarów wiejskich za pomocą wielokryterialnych narzędzi analizy takich jak AHP, Promethee, FsQCA. W przedstawionym ujęciu modelowym o charakterze hierarchicznym uwzględniono wiele czynników i relacji charakteryzujących zjawisko konkurencyjności. Wśród zaproponowanych rekomendacji dotyczących budowania zrównoważonej konkurencyjności obszarów wiejskich zostały wyróżnione następujące: większa dbałość o zasoby naturalne, a zwłaszcza prowadzenie

monitoringu składowania odpadów komunalnych; poprawa wskaźników obrazujących bezrobocie, przedsiębiorczość, technologie informacyjno-komunikacyjne oraz związane z energią odnawialną, aktywność społeczną trzeciego sektora i dostępność usług opiekuńczych; wypracowanie nowych mechanizmów finansowania i wsparcia inwestycji; zwiększenie świadomości planowania i organizowania zadań operacyjnych poprzez celowe zarządzanie zasobami wiedzy. (M.M.)

MAJEWSKI E., SULEWSKI P., WAŚ A.: Ewolucja Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej w kontekście wyzwań Trwałego Rozwoju. – Wyd. SGGW, Warszawa 2018, 154 s.

Koncepcja trwałego rozwoju określana w języku polskim jako rozwój zrównoważony, odgrywa współcześnie kluczową rolę w kształtowaniu wzajemnych relacji między społeczeństwem, gospodarką a środowiskiem naturalnym. Na mocy decyzji międzynarodowych gremiów – ONZ, UE – pojawia się w większości dokumentów wyznaczających polityczne ramy funkcjonowania państw i społeczeństw. Stanowi podstawę krajowych i międzynarodowych strategii rozwoju, w tym „Strategii Trwałego Rozwoju UE” (Parlament Europejski, 2012), z którą spójne powinny być poszczególne polityki unijne, w tym WPR. Celem monografii jest przedstawienie zmian w WPR w całym okresie jej trwania, ze wskazaniem narastającej zbieżności z paradygmatem rozwoju zrównoważonego. W pierwszej części autorzy omawiają historyczne uwarunkowania koncepcji trwałego rozwoju oraz jej miejsce w polityce UE. W rozdziale drugim charakteryzują kolejne reformy WPR w okresie od jej powstania do roku 2020 z uwzględnieniem planowanych kierunków zmian. Następny rozdział poświęcony jest omówieniu ewolucji paradygmatu polityki rolnej, w której autorzy wyróżniają trzy zasadnicze nurty: bezpieczeństwa żywnościowego, zapewnianego przez wzrost produktywności czynników produkcji, poprawy konkurencyjności i wsparcie dochodów rolniczych; rozwój obszarów wiejskich z podkreśleniem wielofunkcyjności rolnictwa i wytwarzania dóbr publicznych; ochrony środowiska przyrodniczego z zaznaczeniem racjonalnego (oszczędnego) korzystania z zasobów naturalnych i przeciwdziałania zmianom klimatycznym. (M.M.)

Oprac. M.M.

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

CHABÈ-FERRETS., LE COENT P., REYNAUDA., SUBERVIE J., LEPERCQ D.:
Can we nudge farmers into saving water? Evidence from a randomized experiment (Czy możemy skłonić rolników do oszczędzania wody? Wyniki eksperymentu randomizowanego). – *European Review of Agricultural Economics* 2019, vol. 46, no. 3, s. 393-416, doi:10.1093/erae/jbz022.

Ocenia się, że ponad połowę zasobów wody zużywanej w gospodarce UE wykorzystuje sektor rolny. W ciągu lat 1960-2010 odnawialne zasoby świeżej wody w Europie przypadające na mieszkańca zmniejszyły się o 24%. Zjawisko to dotknęło najbardziej kraje na południu kontynentu. Poprawa efektywności wykorzystania wody stała się jednym z głównych celów różnych programów polityki publicznej. Celem autorów artykułu było sprawdzenie, czy stosowanie zachęt społecznych skłaniających rolników do oszczędzania wody w działalności produkcyjnej może być skuteczne. Do badań zastosowali podejście wpisujące się w założenia ekonomii behawioralnej, integrującej drobek ekonomii i psychologii. W tej ekonomii do analizowania reakcji ludzi na rozmaite zaprojektowane działania często wykorzystuje się eksperymenty. Mogą one służyć również określeniu siły wpływu wdrażania przedsięwzięć rekomendowanych z punktu widzenia społecznego czy gospodarczego, które zwane są impulsami lub szturchańcami (*nudges*). Badanie zastosowane przez autorów polegało na przeprowadzeniu randomizowanych eksperymentów na próbie 200 rolników z południowo-zachodniej części Francji. Ich gospodarstwa były wyposażone w inteligentne liczniki do nawadniania, a rolnicy każdego tygodnia przez cztery miesiące otrzymywali informacje o zużyciu wody w swoich i w sąsiednich gospodarstwach. W eksperymencie impuls skłaniający do prośrodowiskowych zachowań oparty był na prostym i tanim mechanizmie pozytywnego efektu wzajemnych porównań społecznych. Wyniki badania nie potwierdziły znaczącego wpływu bodźca społecznego na poziom zużycia wody w gospodarstwach, a jedynie jego niewielkie pozytywne oddziaływanie. Dostępność informacji o wykorzystywaniu wody w swojej okolicy najbardziej skłaniała do oszczędzania rolników zużywających największe jej ilości. Eksperyment zachęcił jednocześnie do wykorzystywania wody przez tych producentów, którzy wcześniej z niej nie korzystali. (M.D.)

DZIUBA J.: Polityka podatkowa gmin wiejskich w Polsce w latach 2006-2017. – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 2019, nr 125, s. 33-43

Gminy wiejskie stanowiące w Polsce najliczniejszą grupę jednostek samorządowych podstawowego szczebla (61% ogółu gmin) charakteryzują się niewielką liczbą mieszkańców, małą gęstością zaludnienia i specyficzną strukturą ekonomiczną, w której dominuje rolnictwo. Cechy te wpływają na kształt bazy podatkowej gmin oraz ich potencjał i rozwój ekonomiczny, co z kolei warunkuje lokalną politykę podatkową. Na podstawie danych ze sprawozdań budżetowych gmin wiejskich z lat 2006-2017 oraz analizy aktów prawnych autor artykułu weryfikował hipotezę, że polityka finansowa gmin wiejskich jest bardziej liberalna i aktywna w porównaniu z innymi rodzajami gmin. Dokonał analizy znaczenia podatków lokalnych w strukturze finansowania gmin wiejskich, fiskalnych skutków ich polityki finansowej oraz możliwości kształtowania dochodów podatkowych przez gminy. Stwierdził, że polityka finansowa gmin wiejskich w porównaniu do innych typów gmin nie wykazuje istotnych odmienności w zakresie struktury podatków i stosowanych instrumentów. Charakteryzuje się natomiast większym natężeniem i elastycznością wykorzystania władztwa podatkowego, co pozwala na pozytywną weryfikację postawionej hipotezy badawczej. (M.M.)

GARRONE M., EMMERS D., OLPER A., SWINNEN J.: Jobs and agricultural policy: impact of the Common Agricultural Policy on EU agricultural employment (Polityka rolna a miejsca pracy: Wpływ WPR na rolnicze zatrudnienie w UE). – Food Policy 2019, vol. 87, s. 1-17, doi:10.1016/j.foodpol.2019.101744.

Subsydia rolne mają swoich zwolenników i przeciwników. Pierwsi wskazują, że dzięki subsydiom wspierane są dochody rodzin rolniczych i podtrzymywana jest żywotność terenów wiejskich. Drudzy podkreślają, że bezpośrednia pomoc finansowa skierowana do sektora rolnego zakłóca funkcjonowanie rynków i ogranicza odpowiednią alokację zasobów, przyczyniając się tym samym do spowalniania zmian strukturalnych w gospodarce. Krytyków i zwolenników dotowania rolnictwa ze środków publicznych łączy przekonanie o pozytywnym oddziaływaniu tej pomocy na wielkość zatrudnienia w sektorze. W artykule analizowano zależność między unijnymi płatnościami rolnymi a odpływem pracowników z rolnictwa. Autorzy wykorzystali w swoich badaniach statystyczne dane panelowe z lat 2004-2014 pochodzące z 210 regionów UE. W analizach rozpatrywali wpływ płatności rynkowych i pozarynkowych WPR. Z przeprowadzonych obliczeń wynikało, że przeciętnie biorąc instrumenty WPR ograniczały odpływ zasobów pracy z sektora rolnego. Zjawisko to niemal całkowicie było związane z efektem transferów z pierwszego filara tej polityki, w tym głównie płatności niezwiązanych z produkcją rolną. Oddziaływanie środków finansowych z drugiego filara na zmiany wielkości podaży pracy w rolnictwie UE miały niejednoznaczny charakter. Uzależnione były przede wszystkim od rodzaju wsparcia oraz rozpatrywanego regionu. Sporządzone szacunki świadczyły o tym, że zwiększenie budżetu WPR o 10% skutkowałoby zatrzymaniem w gospodarstwach rolnych około 16 tys. pracowników

rocznie. Skalę nakładów środków publicznych przyczyniającą się do utrzymania zatrudnienia na wskazanym poziomie autorzy uznali za wysoką. Oszacowany koszt zachowania rolniczego miejsca pracy wynosił bowiem 300 tys. euro rocznie, czyli około 25 tys. euro miesięcznie. Autorzy sugerują, że w kontekście programowania przyszłej polityki rolnej UE i woli utrzymania dotychczasowej skali zatrudnienia w rolnictwie, należy nadal kierować środki publiczne przede wszystkim na płatności niepowiązane z produkcją i rozwój obszarów wiejskich. (M.D.)

MARZEC J., PISULEWSKI A., PRĘDKI A.: Efektywność techniczna i produktywność polskich gospodarstw rolnych specjalizujących się w uprawach polowych. – *Gospodarka Narodowa* 2019, nr 2, s. 95-125.

Wykorzystując dane z 660 gospodarstw rolnych z bazy FADN z lat 2004-2011 o typie produkcyjnym „uprawy polowe”, autorzy artykułu badali efektywność techniczną i produktywność oraz czynniki wpływające na ich poziom. Dokonując analizy porównawczej, zaprezentowali wyniki uzyskane przy pomocy dwóch różnych metod badawczych – stochastycznych modeli granicznych (SFM) i nieparametrycznej metody DEA. Odwołując się do literatury światowej, scharakteryzowali obie metody i stwierdzili, że poziom efektywności technicznej gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych ustalony w ramach obu metod badawczych okazał się w znacznym stopniu podobny, natomiast wykazany spadek produktywności w zależności od przyjętego podejścia ma różne przyczyny. W przypadku metody SFM silny spadek efektywności technicznej wynika z niedostatecznego wykorzystania postępu technicznego. Natomiast w ramach DEA spadek produktywności jest rezultatem regresu technicznego przy jednoczesnym wzroście efektywności technicznej. (M.M.)

MIRANDA M.J., MULANGU F.M., KEMEZE F.H.: Warehouse receipt financing for smallholders in developing countries: challenges and limitations (Paragony magazynowe finansujące małe gospodarstwa w krajach rozwijających się: wyzwania i ograniczenia). – *Agricultural Economics* 2019, vol. 50, s. 629-641, doi:10.1111/agec.12514.

Paragon magazynowy to dokument wystawiony przez operatora magazynu jako dowód, że dany towar o określonej ilości i jakości został zdeponowany we wskazanym miejscu przez konkretnego deponenta. Dokument ten uregulowany prawnie staje się instrumentem finansowym, który towar w magazynie pozwala traktować jako zabezpieczenie pożyczki bez wymagania fizycznej dostawy produktu do pożyczkodawcy. W krajach rozwijających się paragon magazynowy ma umożliwiać drobnym rolnikom bezpieczne przechowywanie nadwyżek produkcji i późniejszą sprzedaż towaru po korzystnych cenach. Umożliwia także zaciąganie zobowiązań na finansowanie potrzeb konsumpcyjnych ubogich rodzin i dokonywanie niewielkich inwestycji w gospodarstwach. W praktyce mechanizm ten nie cieszy się dużym zainteresowaniem użytkowników małych gospodarstw. Autorzy artykułu próbowali odpowiedzieć na pytanie, dlaczego tak się dzieje. W tym celu skonstruowali dynamiczny model decyzyjny odno-

szący się zarówno do strategii marketingowych rolników korzystających z paragonów, jak i do pożyczkodawców uznających wskazany typ zabezpieczenia. Formalny model stochastyczny stanowił symulację sytuacji pojedynczego producenta rolnego i pożyczkodawcy. Parametry modelu zostały skalibrowane w taki sposób, aby jak najlepiej odzwierciedlały położenie reprezentatywnego producenta kukurydzy z Ghany, który większość uzyskiwanej produkcji przeznacza na samozaopatrzenie, a tylko niewielkie nadwyżki sprzedaje na rynku. Przedstawione analizy dokumentowały optymalne strategie działań z punktu widzenia dwóch stron umowy. Wyniki oszacowanego modelu dynamicznego marketingu produktów wskazywały na wysokie koszty transakcyjne związane ze stosowaniem paragonów i problemy z ryzykiem, które to rozwiązanie implikuje. Wymienione elementy ograniczały atrakcyjność paragonów dla drobnych rolników i sprawiały, że wariant szybkiej sprzedaży kukurydzy po zbiorach lub przechowanie jej w gospodarstwie stawał się względnie korzystniejszy. Dlatego autorzy sugerują podjęcie działań na rzecz redukcji kosztów paragonów magazynowych dla rolników oraz inicjowanie przedsięwzięć ukierunkowanych na zwiększenie wartości przechowywanych produktów. (M.D.)

SKOLRUD T.: Farm-level determinants of product conversion: organic milk production (Czynniki zmiany produktowej na poziomie gospodarstwa rolnego: produkcja mleka ekologicznego). – *Canadian Journal of Agricultural Economics* 2019, vol. 67, s. 261-281, doi:10.1111/cjag.12201.

W ostatnich latach obserwowany jest dynamiczny wzrost popytu na żywność ekologiczną. W USA ważnym produktem na rynku staje się mleko wytwarzane metodami ekologicznymi. W 2013 roku stanowiło ono 4% ogółu produktów mlecznych spożywanych w tym kraju, a jego udział w całkowitej wartości sprzedaży biożywności wynosił 15%. Autor artykułu badał rolę wpływu technologii na decyzję producentów mleka o przestawieniu się na produkcję metodami ekologicznymi. W oparciu o reprezentatywne dane USDA zebrane z gospodarstw mleczarskich z 24 stanów dokonał pomiaru wybranych charakterystyk technologicznych produkcji. Informacje obejmowały przede wszystkim dane o wykorzystaniu nakładów, kosztach prowadzonej działalności, różnorodnych charakterystykach gospodarstw i ich użytkowników. Autor rozpatrywał głównie znaczenie kwestii efektywności technicznej, korzyści skali, dywersyfikacji wytwarzania i elastyczności czynników produkcji w procesie przestawiania gospodarstwa z konwencjonalnego na ekologiczne. Z przeprowadzonych badań wynikało, że w przypadku konwencjonalnych gospodarstw mlecznych, cechujących się mniejszą efektywnością techniczną, wysokimi korzyściami skali oraz elastycznością w substytucji czynników produkcji, prawdopodobieństwo przekształcenia się w gospodarstwo ekologiczne było względnie wyższe. Uzyskane wyniki sugerowały zaznaczanie się trendu w kierunku konsolidacji segmentu wielkoprodukcyjnych i konwencjonalnych gospodarstw mlecznych w USA. Jednocześnie zauważono tendencję do rozpoczynania produkcji mleka ekologicznego wśród gospodarstw o niższej efektywności jako strategię umożliwiającą utrzymanie opłacalności produkcji. (M.D.)

STAŃKO S., MIKUŁAA.: Zmiany na rynku mięsa wieprzowego w Polsce w latach 2001-2017. – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego 2019, t. 19, z. 2, s. 174-185.

Wykorzystując dane GUS, autorzy badali kierunki zmian w produkcji, konsumpcji i obrotach handlu zagranicznego wieprzowiną w Polsce. Przedmiotem analizy była wielkość produkcji mięsa wieprzowego w wadze poubojowej, spożycie wieprzowiny, poziom eksportu i importu mięsa oraz żywca, a także kształtowanie się cen w latach 2001-2017. Długi szereg czasowy umożliwił wyodrębnienie dominujących kierunków zmian i tendencji na rynku mięsa wieprzowego oraz czynników oddziałujących. Do pomiaru dynamiki badanych kategorii autorzy zastosowali indeksy statystyczne oraz stopy zmian, przy obliczaniu których uwzględnili wszystkie wyrazy szeregu chronologicznego. Stwierdzili, że o rozwoju produkcji wieprzowiny w Polsce decydować będzie skala i efektywność produkcji, powiązania sfery produkcji z przetwórstwem oraz skuteczne zwalczanie wirusa ASE. Analizy wskazują, że w średniej perspektywie czasu Polska pozostanie importerem żywca wieprzowego. (M.M.)

THIERMANN I., BREUSTEDT G., ROSENAU C.: Einfluss der Grösse auf die Aufgabe der Tierproduktion – empirische Analyse Milchvieh und Sauen haltender Betriebe in Deutschland (Wpływ wielkości gospodarstwa na wycofywanie się z produkcji zwierzęcej – analiza empiryczna gospodarstw mlecznych i trzodowych w Niemczech). – German Journal of Agricultural Economics (GJAE) 2019, vol. 68, nr 3, s. 139-155, www.gjae-online.de.

Autorzy artykułu poddali analizie powody rezygnacji gospodarstw rolnych z produkcji zwierzęcej, zarówno na poziomie całego gospodarstwa rolnego, jak i poszczególnych kierunków produkcji rolnej. Na podstawie badań prowadzonych w 35 tys. niemieckich gospodarstw rolnych utrzymujących bydło i lochy autorzy poszukiwali czynników determinujących rezygnację rolników z produkcji zwierzęcej. Wyniki analiz z wykorzystaniem modeli regresji wielorakiej wykazały, że wraz ze wzrostem skali produkcji gospodarstwa rolnego maleje prawdopodobieństwo rezygnacji zarówno z produkcji zwierzęcej, jak całej działalności rolniczej. Wyniki badań nie potwierdziły jednak jednoznacznie, że większe gospodarstwa rolne mają poważniejsze szanse na utrzymanie się na rynku. (P.S.)

WAWRZYŃIAK B.: Przegląd systemów doradztwa rolniczego (FAS) i systemów wiedzy i innowacji rolniczych (AKIS) w krajach członkowskich UE. – Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 2019, nr 2, s. 34-48.

W 2003 roku w ramach reformy WPR przygotowano zostało ustawodawstwo powołujące w każdym kraju UE System Doradztwa Rolniczego (FAS). Określono go jako organizację obejmującą różne podmioty publiczne lub prywatne świadczące usługi doradcze dla gospodarstw rolnych. Miał pomóc rolnikom w zrozumieniu i spełnieniu

unijnych przepisów dotyczących środowiska, dobrostanu zwierząt oraz dobrej kultury rolniczej. W perspektywie finansowej WPR 2007-2013 cele doradztwa zostały uzupełnione o normy dotyczące bezpieczeństwa pracy oraz usprawnienia zrównoważonego zarządzania gospodarstwem. Jednocześnie zapoczątkowano wdrażanie nowej koncepcji doradztwa – Systemu Wiedzy i Innowacji Rolniczych (AKIS), który obejmuje instytuty badawcze, ośrodki doradztwa, szkoły rolnicze oraz pozostałe organizacje oferujące rolnikom pomoc w podnoszeniu innowacyjności gospodarstw i rozwiązywaniu problemów. System opiera się na trzech podstawowych zasadach: badania, kształcenia, upowszechniania. W perspektywie finansowej 2014-2020 usługi doradcze rozszerzono na rzecz młodych rolników, posiadaczy lasów oraz MŚP, a nowe przepisy nałożyły na kraje członkowskie obowiązek zapewnienia doradcom odpowiednich kwalifikacji i szkoleń. Autor artykułu podkreśla, że system doradztwa jest jednym z nielicznych elementów funkcjonalnych WPR, który nie przyjął jednakowego charakteru strukturalnego w ramach UE, gdyż KE określiła cele usług doradczych, a nie sposoby ich realizacji. Istnienie różnych układów nie sprzyja podstawowemu celowi, jaki leży u podstaw Strategii Europa 2020, a mianowicie rozwojowi inteligentnemu, zrównoważonemu oraz sprzyjającemu włączeniu społecznemu. (M.M.)

WILLE S.C., MEYER-HÖFER M., SPILLER A.: Typologie zukunftsorientierter landwirtschaftlicher Direktvermarktungsbetriebe: Eine empirische Analyse in Detuschland (Typologia gospodarstw rolnych prowadzących sprzedaż bezpośrednią. Analiza empiryczna w Niemczech). – German Journal of Agricultural Economics (GJAE) 2019, vol. 68, nr 3, s. 156-166, www.gjae-online.de.

Sprzedaż bezpośrednia artykułów spożywczych stanowi alternatywę zwiększania dochodów gospodarstw rolnych, w tym w szczególności ukierunkowanych na produkcję roślinną. Sprzedaż bezpośrednia może przybierać różne formy, od prostej sprzedaży z gospodarstwa rolnego, poprzez cotygodniową sprzedaż targowiskową, aż po rozwinięte formy sprzedaży charakteryzujące się licznymi cechami marketingowymi. Gospodarstwa rolne prowadzące sprzedaż bezpośrednią różnią się potencjałem w zakresie preferowanych kanałów dystrybucji, asortymentem produktów, a także zasobami siły roboczej. Sprzedaż bezpośrednia stanowi w Niemczech istotną część dochodów dla określonej grupy gospodarstw rolnych, ale niewiele jest badań empirycznych dotyczących tej problematyki. Autorzy artykułu przeprowadzili empiryczne badania w 39 gospodarstwach rolnych, które potwierdziły, że występują zróżnicowane formy sprzedaży bezpośredniej od prostej sprzedaży do małych sklepów ukierunkowanych na własne produkty. (P.S.)

VIGANI M., KATHAGE J.: To risk or not to risk? Risk management and farm productivity (Ryzykować albo nie ryzykować? Zarządzanie ryzykiem i produktywność gospodarstw). – *American Journal of Agricultural Economics* 2019, vol. 101, no. 5, s. 1432-1454, doi:10.1093/ajae/aaz020.

Jednym ze sposobów ograniczania negatywnych skutków zjawisk gospodarczych i środowiskowych, mających wpływ na działalność rolniczą, jest zarządzanie ryzykiem. W wielu krajach producentom rolnym oferowane jest znaczące wsparcie zachęcające do posługiwania się instrumentami zarządzania ryzykiem. Niezależnie od tego ocena wpływu stosowania tych narzędzi na produktywność gospodarstw rolnych wciąż wywołuje kontrowersje i jest przedmiotem badań. Na przykład ubezpieczenia rolne redukują niepewność rolnika i mogą skłaniać go do inwestowania, co zwykle sprzyja wzrostowi produktywności. Z kolei praktyki polegające na dywersyfikowaniu upraw roślinnych mogą ją obniżyć. Autorzy artykułu, opierając się na reprezentatywnych danych pochodzących z 350 węgierskich i 350 francuskich gospodarstw rolnych wyspecjalizowanych w uprawach pszenicy, oszacowali oddziaływanie szesnastu odmiennych strategii zarządzania ryzykiem na łączną produktywność czynników produkcji (TFP). W oparciu o endogeniczny model regresji przełącznikowej ze zmienną nominalną wielowariantową analizowano trzy sezony produkcyjne: 2010/2011, 2011/2012 i 2012/2013. Uzyskane wyniki świadczyły o tym, że wpływ określonych strategii zarządzania ryzykiem na produktywność może być zarówno pozytywny, jak i negatywny, w zależności od rodzaju przyjętej strategii, prawdopodobieństwa wystąpienia ryzyka oraz cech gospodarstw rolnych. W rozpatrywanych przypadkach wybór określonej strategii zarządzania ryzykiem rzutował na koszty produkcji oraz alokację zasobów produkcyjnych. Oferowane instrumenty zarządzania ryzykiem obniżały produktywność, ponieważ koszty ich wdrożenia były znaczące. Dodatkowo implementacja kompleksowych narzędzi pociągała za sobą konieczność wykorzystania dużej ilości nakładów potrzebnych do prowadzenia działalności produkcyjnej. (M.D.)

Oprac. Zespół